

Час

Олег Лишега

Який гарний кленовий бивень.. Кора попелясто-чорна, шорстка, трохи розтріскана.. Кілька плямок лишайника, кругле мереживо, як сніжинка. Збоку уздовж всього бивня кора трохи зчовгана і світліша, червонувата: може, потерлась до іншого бивня ще на дереві у вітер.. Я знайшов його на землі, трохи вище звідти, де колись стояла церква Святого Духа.. З тих вікових кленів на Цитаделі, там вічно були ліси — деякі клени попід землею переповзли через вулицю Святого Лазаря.. Я побачив, як він світиться з вікна трамваю.. Там був ще один, я не міг тоді його взяти, лише заховав у зів'ялу траву, туди глибше, аж під палацом Сапігів.. Нічого, колись заберу, але він там на мене чекає..

Третій день нічого не можу робити.. Усе не дають три фігурки з того чорного кленового бивня.. Але який він сліпучо-білий усередині.. Під самою шкірою прозорі холодні прожилки.. Фігурка невелика — на півтори долоні. Отак ми колись міряли пійману рибу — а ще як мала довгий хвіст — о, то вже добра штука, ого!.. Коли починаєш, то кленові волокна біжать хвилями і сокира має прислухатись до них.. Але переважно кидаєшся стрімголов у їхній прохолодний вир.. Аж раптом посеред тіла вигулькує острівець сучка.. Отак і чорніє у близьні живота.. Вчора вночі здалося, що оте тіло з темною родимкою проявляється не ззовні від мене, а зсередини — що насправді дерево зі своїм тілом йде мені назустріч, а я від нього втікаю.. І як сумно, коли часом ти б'єшся, б'єшся, а тіло від тебе втікає.. Заходить у себе.. То воно світиться, а то гасне..

Три фігурки забирають увесь мій час.. Я все підходжу і хочу потримати котрусь на долоні.. Хоч любитись важко: їхня форма ще міниться в моїх очах.. то замалі груди, то завузькі клуби, а талія трохи заповна.. І темна плямка надто криклива на животі.. І зовсім незасмагле тіло.. Малий животик непомітно переходить у лоно між вузьких стегон.. І зовсім втоплені чашечки колін.. Як лише починаєш — вона повна, цільна.. І після якоїсь сотні ударів сокирою я б так її лишив — ще невиразну, грубу, з ледь окресленою головою, грудьми, талією.. Сама постава має усю повноту якогось вкрай важливого: первинного жесту.. Чи прохання, чи подиву.. Але сокира не хоче зупинятись на півдорозі: вона знає свій час.. І я слухаюсь — кидаємось далі: треба, щоб ця голова піднялась, щоб ці горбики грудей витягнулись, як уста, і щось промовили.. Це ж не просто анонімна фігурка з Танагри.. вона не просто йде чи присіла біля джерела: вона щось задумала.. Щось кричить персами.. Сокира ніяк не спиниться: вона вже прорубує двері у стіні первісної цільності — прорубує вихід для душі, і та починає виходити..

Колись здавалося, що тільки в музиці нотний знак виражає точний відтинок часу.. А скульптура — лише довільний згусток простору.. Але тепер, коли ніяк не можу зупинити сокиру в руці.. я починаю здогадуватись, що вона — могутня кінська голова під тобою — поривається вперед, входить, вривається у дуже точний, вивірений час.. І

все тіло, і весь її шлях — лише пульсуюча оболонка живого часу.. А сам простір вже далеко від нас.. Далі, ніж ми гадали.. він десь там поза нашим засягом.. Це лише обрій, далека можливість..

Рука з сокирою зупиняється в дуже точний час.. Вирвавшись далеко вперед, вона вертається до мене звідти втомлена і каже: все.. І я аж тепер розумію: вона каже про той чистий, живий час.. коли душа встигла виплекати собі тіло, освоїла його.. кожен вигин грудей, шиї, кожну родимку.. кожен відтінок вранішній, і вечірній, і нічний.. Потім вийти з нього кудись невідомо куди.. блукати.. а потім знов повернутись додому.. Торс — це тіло, куди повернулась душа.. А в якесь, може, й не повернулась.. може, вона ще повертається, десь у дорозі.. Кожен торс — згусток дуже точного часу. Але він невідомий. Не можна сказати: цьому торсові стільки-то часу — чи днів, чи століть.. Лише сокира знає свої удари.. І чим більше було тих ударів — разом зі снігом, градом, вогнем і дощем — тим більша ймовірність, що душа таки вернулась зі своїх мандрів і тіло знов ожило.. Колись, не так уже й давно, думав, що часу не існує.. Простір — так.. а часу нема..

Люди не помічають скульптуру.. Вона смішна.. Застиглий бовдур чи поламана лялька.. І ніхто не думає, що її вертикаль в земних координатах — то витончений еталон часу.. Людське око пробує всіляко оминати застиглий стовп попереду.. Око більше милує краєвид чи ваза з квітами.. Яскраві чи приглушені барви.. І музика мила — вона, як вода чи кусень хліба в дорозі.. Але мовчазний стовпчик в подібні людського тіла — торс небезпечний: об нього можна спіткнутись.. У ньому темні невиразні тіні предків, далекі невідомі предки.. їх краще не чіпати..

О, нарешті — прийшла гора до Магомета.. Щось таке відразу подумалось, коли побачив крука на молоденькій яблуні.. Я не повірив своїм очам: так низенько на гілці — величезний, майже на половину яблуні.. Я підкрався — підглядаю: видко, молодий, чорний із синім вилиском.. раптом розправив чуб на голові і знову склав.. Так і я хлопцем на самоті раптово піднімав і нахмурював брови — і як світ міняється під бровами.. ти ніби гасиш світ.. І наново породжуєш, високо піднявши брови.. Раптом почав чімхати листя своїм чорним вигнутим дзьобом.. скубе, трощить цілими жмутами — отак вам усім — раз і назавжди розправився зі світом шелесткої напівтемряви.. Хто знає, що в ній ховалося, чиї тіні.. Тепер витріщився просто себе — в ніщо.. Знов довбе гілку своїм могутнім кайлом: він мусить щось рубати — інакше світ завмре..

Я вийшов на город, щоби під яблунею вирвати щось на сніданок.. помідор, огірок, якоїсь зелені.. Але не можу підійти, бо він там.. Сонце пекло, голодний, знову вийшов на город.. Він вже зіскочив з яблуні.. але не летить.. Може, поранене крило.. Пішов далеко по зарослім бур'янами городі.. Ніби міряв його, як щось мізерне, нікчемне..

І справді — там, де він тепер ходив — западалась земля.. Ще недавно після повені там стояла вода.. Можливо, коли підходить повінь — раптово усе випростується, оживає.. але потім — коли вже все сплило — як сумно.. Я відчуваю це всюди: над річкою не сидять рибалки, бо рибу знесло у Дністер і далі.. У лісі ні душі, бо гриби теж знесла вода.. Ніякої радості.. Уся бульба на городах пішла за водою і Тисмениця знов,

як після мору, — ніхто не співає, ніхто не шиє кожухів.. лише всі чогось чекають.. Усе вивалюється з рук.. Я це відчував усім тілом.. Уперше, може, за сто літ серед білого дня зупинилася хутрова фабрика, ніхто не виправляє шкури — її мертві цехи з повибиваними шибамися виглядають на наш город..

Я вернувся в хату.. Там чекали три білі жіночі фігурки — усі з одного кленового бивня.. Мені подобається, коли вигин гілки підказує форму майбутньої скульптури. І хай згодом вона стане зовсім інакша, а все ж приємно згадати, що все почалося з тихої підказки, натяку гілки.. Це найдавніші натяки — так вигин мамутового бивня чи оленячого рога підказував вигин грудей чи талію Венери з мезоліту.. Але яка робота.. Там, за вікном, наростав якийсь могутніший, невидимий рух, бо він там ходить по городу, випнув груди, розчепірів крила.. У нього, як в нікого, музиці пальці.. Коли летить, він "хухає" ними.. З таким придином, я чув колись — гріються зачоченілі ескімоски — диханням з уст в уста.. Може, колись пракрук навчив їх цієї музики задиханих вуст.. Там, на далекій Півночі, він і досі порядкує всім: тій подарує дитину, ту нагодує, пригріє своїм крилом..

І тоді я зрозумів.. Тут уже нічого сидіти.. Він з'явився, аби якось усе зрушити.. Показав інший світ.. І подалися ми з Біликом за Тисменицю на стави — де лише хмари над плесами.. Де не підеш — крізь сліпучий очерет мерехтить вода.. А глибше пасуться темні череди коропів. І жодного рибалки.. Аж на п'ятому ставі крізь високу стіну очерету ясніла плямка посеред плеса.. Лебідь застиг, однаково віддалений від берегів.. Далекій лебідь був у своєму світі — тому єдиному, віддаленому від усіх.. У тому вибраному з неба світі.. коли якось, вертаючись із теплих далеких країв, він попід хмарами раптом відчув, що має стрімко знизитись і сісти саме на цю воду.. Який високий і дивний вибір.. Буду саме тут і більше ніде.. Чи я так собі обирав місце під сонцем?..

На другий день подумав: його можна піймати, він довго так не протягне — у мене є добра мазь з білої тополі.. Але хто його знає — чи варто переймати чуже життя?. Його вже не було.. може, роздерли собаки?.. Знов і знов вийду на город: відхилю хвіртку і одразу проглядаю до тієї яблуньки — чи не товчється там щось велике й чорне?.. У кінці городу, за латкою кукурудзи, раптом щось зблисло.. зачорніло і згасло — може, він?.. Ні.. То раптово повернувся листок хрону другим боком.. Він справді, як крило, величезний і темний — а колихнувся у вітрі і наставив свій лискучий сяючий бік проти сонця.. Поруч Білик крутнув хвостом.. Вишкірив писок, посміхається.. Він розкусив давно мою хитрість: йду ніби по огірок знов і знов на город.. Він добре знає, що там сиділо на яблунці, краще не чіпати.. Але де він?..

Я вже закінчив третю фігурку.. Мені чомусь вони здалися сестрами.. У Лукаса Кранаха являються з темряви три грації — наче жінки і діти одночасно.. Роздяглись і бавляться собі — затулюють одна одну якимись прозорими серпанками — а від кого?.. Я підійшов до яблуньки: так і є — зламана обчімхана галузка, пошкрябана кора..

І до кори вчепилася розпелехана його пушинка.. Вже третій день і ніякий вітер не здмухнув її.. Вп'ялася в кору.. І щойно наблизився до неї — бачу він іде, отам далеко, в

кінці городу вигулькнув з високих сухих бурянів.. іде сюди, переходить навскіс наш город — йде до латки кукурудзи.. виринув наче з якого марева.. Народився з тої єдиної пушинки.. впевнено — як і тоді, випнув груди.. вже щось шматує, щось біле — розкидає довкола..

І стало набагато легше.. Ти так просто не пропадеш..